

PROVET I HISTORIA 11.3.2015 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

I bedömningen av provet i historia betonas ämneskunskapen i enlighet med läroplanens krav, samt ett korrekt och noggrant bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser av dem och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna göra ett motiverat ställningstagande till dem, är centrala kriterier för bedömningen. I de uppgifter som omfattar flera delar anges de olika delarnas maximipöäng i samband med uppgifterna, men svaret ska ändå bedömas som en helhet.

Av svaren framgår att examinanden förstår vad som är utmärkande för olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i samtiden i relation till deras historiska sammanhang. Examinanden kan operera med de centrala historiska begreppen tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna förmår examinanden bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I analysuppgifterna visar examinanden att han eller hon förstår den tolkningsmässighet som ansluter sig till historisk kunskapsbildning, samt det mångbottnade och komplexa när det gäller orsakssamband. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och kan skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja väsentlig information från oväsentlig.

Uppgift 1

I ett nöjaktigt svar redogörs allmänt för kvinnans ställning i de antika samhällena. Några kortfattade jämförelser mellan de grekiska och romerska samhällena bör göras. Här ges några förslag på vilken typ av konkreta exempel som kan nämnas:

Kvinnorna saknade politiskt inflytande. I till exempel Aten var det endast fria män med atenska föräldrar som hade rätt att delta i folkförsamlingen. Kvinnorna var inte juridiskt jämberdiga med männen. I det atenska hemmet (oikos) var det dock kvinnan som dominerade. I Rom var familjelivet däremot mera tydligt patriarkaliskt, det vill säga männen hade stort inflytande även i hemmet. I Aten var kvinnans huvuduppgift att föda och uppfostra barn. I Rom kunde däremot kvinnan ha även offentliga roller, till exempel inom affärlivet. I Grekland kunde kvinnan inte delta i till exempel idrottsevenemang (t.ex. olympiska spel) vare sig som deltagare eller åskådare, medan kvinnorna i Rom tog plats på läktaren under hästkapploppningar och andra evenemang.

Ett berömligt svar fördjupas jämförelserna och fler konkreta exempel ges: I Rom hade kvinnan fler ekonomiska rättigheter. Hon hade tillsammans med sina bröder arvsrätt till faderns egendom och inom äktenskapet styrde hon över sin egen egendom. Det kan nämnas att olikheter i kvinnornas levnadsförhållanden i stor utsträckning berodde på att de tillhörde olika samhällsklasser. I ett berömligt svar betonas även att kvinnans ställning och roll under antiken förändrades över tid i en historisk process, och att bedömningen av kvinnans ställning under antiken försvåras av bristen på källor. Kvinnornas osynlighet i antikens källor avspeglar dock kvinnans ställning under antiken.

Uppgift 2

I ett nöjaktigt svar förmår examinandan placera in uppfinningarna i rätt historisk tidsperiod, och han eller hon ger även något träffande exempel på hur de påverkat människors liv och samhällsutvecklingen. I ett berömligt svar redogör examinandan för uppfinningarnas inverkan på ett mer omfattande sätt och med hjälp av fler exempel. Som exempel kan nämnas: boktryckarkonstens påverkan på informationsspridningen och som bakgrundsfaktor när det gäller utvecklingen av ny kunskap; löpande bandproduktionens inverkan på utbudet av och marknaden för konsumtionsvaror, på utvecklingen av industrins produktivitet och på fabriksarbetets förändrade karaktär; p-pillrets betydelse för familjeplaneringen, för regleringen av nativiteten, antalet barn, det allmänna sexuella beteendet och de förändrade värderingarna i anslutning till det samt för jämställdheten mellan kvinnor och män.

Uppgift 3

a)

Ståndssamhället var ett samhälle där medlemmarna fördelade sig på olika grupper mellan vilka det rådde en strikt rangordning. Grunden till att organisera samhället i olika stånd härstammade från den kyrkliga uppfattningen om att Gud inrättat mänskligheten i samhällsgrupper, som alla fått en bestämd uppgift att sköta. Enligt kyrkan behövde samhället en grupp som krigade (adeln), en grupp som bad (prästerskapet), och en grupp som arbetade (det tredje ståndet, borgarna och bönderna). Adeln och prästerskapet stödde kungen och var därför privilegierade med bland annat skattefrihet, medan det tredje ståndet i allt större utsträckning tvingades bidra till statens ökade behov av skatteintäkter.

I ett nöjaktigt svar identifieras de olika grupperna på bilden, och bildens beskrivning av det ojämlika franska samhället förtydligas. I ett berömligt svar beskrivs stånden på bilden tydligare utifrån klädsel och andra symboler. I ett berömligt svar beskrivs även de politiska och sociala konflikterna i Frankrike under tiden före franska revolutionen.

b)

Under inflytande av upplysningstidens idéer växte motståndet mot det ojämlika ståndssamhället. I Frankrike ledde missnöjet med kungen och de privilegierade stånden till revolutionen 1789.

I ett nöjaktigt svar beskrivs ståndssamhällets upplösning ur franska revolutionens perspektiv. I ett berömligt svar betonas hur upplysningens och franska revolutionens idéer spreds över Europa: livegenskap avskaffades, och olika liberala revolutioner utbröt, till exempel 1848. Allmän och lika rösträtt samt övergången till parlament som inte var ståndsindelade, infördes långsamt från och med senare hälften av 1800-talet. I ett berömligt svar är det skäl att påminna om att processen var lång och komplicerad. En tilläggsmerit kan vara att behandla frågan utifrån ett finländskt perspektiv.

Uppgift 4

Nationalism är en idé som betonar politisk enhet utifrån ett gemensamt språk och en gemensam kultur, historia och etnisk bakgrund. Det nationalistiska målet är att skapa en nationstat utifrån den nationella identiteten.

Av ett nöjaktigt svar framgår klart nationalismens huvuddrag. U Thants uttalande sätts in i rätt sammanhang: som ledare för en övernationell global organisation och som förespråkare av världsfreden uttalar han sig gärna för internationalismen som ideologi och låter förstå att nationalism åtminstone ofta skapar internationella konflikter. Av svaret bör framgå något exempel på nationalismens konsekvenser under 1900-talets andra hälft, till exempel som drivkraft för koloniernas frihetskamp, eller som orsak till inrikespolitisk instabilitet (separatism) eller till konflikter mellan stater.

I ett berömligt svar ges flera konkreta exempel på vad nationalismen lett till under 1900-talets andra hälft. Det kan handla om koloniala frihetsrörelser (t.ex. Algeriet, Vietnam, Namibia), separatism (t.ex. Baskien, Nordirland) eller konflikter mellan stater (t.ex. Indien–Pakistan, Palestinafrågan). I ett berömligt svar görs även en bedömning av U Thants påstående om att nationalismen som drivkraft för frihetsrörelser inom koloniala strukturer kan ses som en positiv aspekt, medan nationalism som skapar våld och konflikt mellan och inom stater och som även skapar negativa attityder till andra folkgrupper, kan ses som mera negativa aspekter. Det senare kan sägas stämma mer överens med U Thants uttalande.

Uppgift 5

a)

I verket *Marxismen-Leninismens grunder* skildras oktoberrevolutionen som arbetarnas befrielse från det kapitalistiska slaveriet. Dessutom lösgjorde revolutionen Ryssland från världskriget samt avlägsnade de nationella meningsskiljaktigheterna i Ryssland och gjorde att landet förblev enat. Enligt Zetterbergs tolkning rådde det kaos i Ryssland efter revolutionen, och den nya rådsregeringen blev tvungen att bekämpa såväl inre separatistiska strävanden som externa fiender.

I ett nöjaktigt svar beskrivs innehållet i bägge citaten, och de bägge tolkningarna jämförs till någon del. Enligt verket *Marxismen-Leninismens grunder* hade oktoberrevolutionen en synnerligen positiv betydelse. Enligt Zetterbergs tolkning berodde revolutionen på det instabila läget i Ryssland, och revolutionen innebar inga avgörande förbättringar för den ryska befolkningen.

I ett berömligt svar jämförs de bägge tolkningarna djupare med varandra. Verket *Marxismen-Leninismens grunder* har tydliga ideologiska utgångspunkter, medan Zetterbergs tolkning kommer utifrån och är baserad på en vetenskaplig analys.

b)

Analysen kan inledas med Sovjetunionens uppkomst 1922. Efter Lenins död (1924) fick Stalin makten, vilket ledde till en maktkamp mellan Stalin och Trotskij. På 1930-talet fick Stalin makten, vilket ledde till politisk förföljelse. Grundlagen från 1936 godkände det totalitära systemet. I Sovjetunionen byggde man socialism i ett land i stället för en världsrevolution. Utrikespolitiskt hade landet i princip inga bundsförvanter, trots att det anslöt sig till Nationernas Förbund 1934. Det ekonomiska NEP-programmet (1921) godkände i viss mån privatföretagande. På 1930-talet utvecklades planekonomin och man började göra upp femårsplaner, som gynnade den tunga industrin. Produktionstalen ökade och ekonomin växte, men delvis genom tvång och fångarbetskraft. På tröskeln till andra världskriget började upprustningen inför det kommande kriget, som Stalin ville fördröja bl.a. genom att ingå en nonaggressionspakt med Tyskland.

I ett nöjaktigt svar beskrivs den inre utvecklingen i Sovjetunionen på en allmän nivå. I ett berömligt svar är analysen fördjupad, och Sovjetunionens utveckling och position beskrivs i en internationell kontext.

Uppgift 6

Perioden i fråga betraktas som den stora strukturomvandlingens tid, eftersom näringsstrukturen i Finland förändrades radikalt och det skedde en snabb urbanisering. Industrins och framförallt servicens andel inom totalproduktionen och arbetskraften växte och primärproduktionen minskade. När stora mängder människor flyttade inom landet växte de stora städerna i södra Finland snabbt medan många landsbygdsområden avfolkades. Förändringen inverkar på människors liv genom att de som flyttat in till städerna ofta fick en högre bostadsnivå i nya höghusförorter och färre människor gjorde tungt kroppsarbete. När service-sektorn växte skapades arbetstillfällen särskilt för kvinnor.

I ett nöjaktigt svar beskrivs dessa förändringars och konsekvensers grunddrag. I ett berömligt svar beskrivs de ovannämnda förändringarna med hjälp av nyckeltal. I ett berömligt svar kan man dessutom analysera t.ex. hur förändringen av näringsstrukturen påverkade utbildningen och emigrationen: fler arbeten än tidigare krävde yrkes- eller högskoleutbildning, och i brist på arbetstillfällen i hemlandet flyttade ett betydande antal finländare till Sverige. Även de kulturella aspekterna av strukturomvandlingen kan behandlas: flytten från landsbygden till förorterna innebar ofta en ny livsstil, och förändringens omfattning gav också upphov till sociala problem.

Uppgift 7

Examinanden bedömer påståendet med hjälp av exempel från olika tidsperioder. Sådana exempel är bl.a. den katolska tronens långsamma spridning till västra Finland, reformationens inverkan på kyrkans ställning och på skriftspråket, kyrkotukten under renlärighetens tidevarv och lutherdomens etablering bland folket, kyrkans ställning i folkundervisningen och vid akademien i Åbo och prästernas betydelse som spridare av kunskap.

I ett nöjaktigt svar bedöms påståendet genom analys av några exempel. Ett berömligt svar kännetecknas av att examinanderna analyserar kyrkans inflytande inom olika områden av livet, såsom politiken, ekonomin, samhället och kulturen.

Uppgift 8

Examinanden kan fritt välja en världsdel och en kolonialmakt, vars upplösning han eller hon diskuterar. Svaret bör innehålla flera exempel. Som exempel på fredlig utveckling kan nämnas t.ex. Indien, där Mohandas Gandhi genom sitt passiva motstånd ledde landet till självständighet 1948. Som exempel på konfliktsituationer kan nämnas t.ex. Kenya, där Mau-Mau-rörelsens uppror påskyndade landets självständighet.

I ett nöjaktigt svar behandlas åtminstone ett exempel inom bägge alternativen (fredlig utveckling och konflikt). Värdet på ett berömligt svar ökar, om examinanderna analytiskt begrunder olika alternativ och knyter dem till den politik som bedrevs av kolonialmakten (t.ex. Kongo, där den våldsamma kolonialförvaltningen bidrog till att det uppstod oroligheter). Som en följd av kolonialväldet kan man fortfarande iaktta koloniala strukturer i samhällena i flera före detta kolonier (s.k. postkolonialism).

Uppgift +9

a)

I ett nöjaktigt svar noterar examinanden de viktigaste skillnaderna mellan Kuropatkins och Den stora adressens förhållningssätt till Finlands autonoma ställning i det ryska kejsardömet. I ett berömligt svar uppmärksammar examinanden vilken ställning och vilka mål texternas upphovsmän hade, analyserar innehållet mer noggrant och placerar in åsikterna i den aktuella situationen. Man kan t.ex. nämna att Kuropatkin, som eftersträvade enhet i det ryska kejsardömet, önskar att Finland knyts närmare Ryssland. Tidigare har Ryssland inte fäst någon stor uppmärksamhet vid Finland, vilket Kuropatkin betraktar som ett misstag. I Den stora adressen betonas Finlands ställning, som befästs av Alexander I, och dess varaktighet samt finländarnas trohet och fredlighet som kejsarens undersåtar. Finländarna anser inte att det är nödvändigt att ändra landets autonomi.

b)

I ett nöjaktigt svar noterar examinanden att Schaumans och senatens uppfattningar om Finlands situation avviker från varandra. Han eller hon kan också koppla citaten till den händelseutveckling som de hänför sig till (mordet på generalguvernör Bobrikov). Schauman ifrågasätter att myndigheternas åtgärder är lagliga och uttrycker oro över landets situation. Senaten betonar att invånarna i Finland måste följa lagarna och handla i enlighet med myndigheternas beslut samt lyfter fram vilka risker som är förknippade med olydnad. Examinanden förmår koppla Schaumans text till det aktiva motståndet och senatens ståndpunkt till undfallenhetslinjen. I ett berömligt svar analyseras motiven bakom de ståndpunkter som Schauman och senaten företräder samt utgångspunkterna för texternas upphovsmän. Examinanden kan också ta upp i vilken mån man kan betrakta ståndpunkterna som representativa för sin tid.

c)

I ett nöjaktigt svar visar examinanden att han eller hon förstår att det handlar om tre olika historietolkningar, som grundar sig på samtidens syn på hur Finlands situation utvecklats under autonomins sista decennier. Tolkningarna diskuteras med hjälp av några exempel. I ett berömligt svar presenterar examinanden argument för och emot alla de tre benämningarna och analyserar huruvida de är korrekta som tolkningar. Man kan t.ex. nämna att förtrycksperioden eller förtrycksperioderna var uttryck som de samtida i stor utsträckning använde för att beteckna händelserna. Denna tolkning representerade särskilt de uppfattningar om begränsningen av Finlands autonomi som fanns hos dem som stödde det aktiva motståndet. De ryska myndigheternas verksamhet upplevdes som ett förtryck och ett godtycke riktat mot Finlands autonomi och Finlands folk. Termen förryskningspolitik står nära den här uppfattningen, men den betonar särskilt det ryska kejsardömet strävan efter att utvidga Rysslands riksomfattande lagstiftning och lagstiftningsordning till Finland samt dess strävan att stärka användningen av det ryska språket i Finland och ryssarnas verksamhet inom administrativa uppgifter. I bakgrunden fanns också panslavistiska motiv och nationalismens utveckling. När man talar om rysk enhetspolitik betonar man den allmänna utvecklingen i det ryska kejsardömet, till vilken förändringarna i Finlands ställning knyts. Enligt den här tolkningen var de åtgärder som riktades mot Finland inte något fristående fenomen, utan en del av förnyandet av det ryska kejsardömet och dess administration, vilket var ett resultat både av sådana hot som uppkommit som följd av utvecklingen inom Ryssland, och av de externa hot som dök upp i slutet av 1800-talet. I förtrycksperiodstolkningen är perspektivet finländskt, och beträffande enhetspolitiken ska situationen betraktas ur det ryska kejsardömet perspektiv.

Uppgift +10

a)

I ett nöjaktigt svar kan nämnas att stämningen i den första dikten är entusiastisk och förtröstansfull, medan stämningen i den senare dikten präglas av sorg och besvikelse. I ett berömligt svar kan noteras att den första dikten är påverkad av en stark patriotisk-nationalistisk anda, som hade förstärkts i början av 1900-talet, och av att det i Europa under den långa fredsperioden hade uppstått en orealistiskt idealistisk bild av krigföring.

b)

Kriget påverkade den sociala och kulturella utvecklingen i Europa bl.a. genom att kvinnorna i större utsträckning än tidigare började förvärvsarbete och att kvinnornas krav på politiska rättigheter fick större tyngd. I ett nöjaktigt svar kan nämnas att kriget på ett allvarligt sätt rubbade tron på ett fortsatt framåtskridande. I ett berömligt svar kan man bl.a. ta upp att kriget innebar att den gamla aristokratin i många länder förlorade sin ställning och att kraven på demokrati förstärktes. Därmed ökade de politiska motsättningarna mellan vänstern och den konservativa högern. I ett berömligt svar kan också nämnas att USA:s betydande roll i kriget banade väg för den amerikanska populärkulturens spridning till Europa på 1920- och 1930-talen.